



В.А. Мусійчук

## ВНУТРІШНЬОКОНЦЕПТУАЛЬНА СЕГМЕНТАЦІЯ В'ЄТНАМСЬКИХ ПАРЕМІЙ

**В**ИКОРИСТАННЯ лінгвокультурологічної парадигми для сегментації фразеологічного та паремійного фондів широко використовується дослідниками різних мов. Найчастіше мовознавці приділяють багато уваги виділенню лінгвокультурних концептів, опису мовної картини світу на основі концептуального аналізу. Таким чином паремії групуються за концептуальними ознаками у досить великі групи (концепти). Щодо подальшої рубрикації паремійних одиниць усередині концепту, то таких праць менше, вони не мають уніфікованого підходу, а у в'єтнамському мовознавстві тема лінгвокультурних концептів на прикладі паремій взагалі мало розвинена. Тому метою цієї статті є визначення базисних положень для внутрішньоконцептуальної сегментації в'єтнамських паремійних одиниць (на прикладі лінгвокультурного концепту «праця»). Концепт «праця» виділений нами як один із лінгвокультурних концептів в'єтнамської мови, що яскраво актуалізує загальнолюдські цінності, тому що праця є невід'ємною стороною життєдіяльності людини. У процесі дослідження шляхом вибірки зі збірок прислів'їв та приказок в'єтнамської мови [Chu Xuân Diên 1975; Mã Giang Lân 1998; Võ Như Cầu 2000; Vũ Ngọc Phan 1983], тлумачних паремійних словників [Bùi Phụng 2000; Nguyễn Như Ý 1998; Việt Chương 2007; Vũ Dung 1993] було виділено 432 паремійні одиниці, які можна зарахувати до концепту «праця». Зрозуміло, що такий масив паремій потребує подальшої сегментації для зручнішого оперування.

Для визначення внутрішнього наповнення лінгвокультурного концепту необхідно визначити його структуру. Виділяють три основні складові лінгвокультурного концепту:

- оцінна;
- понятійна;
- образна [Карасик 1996, 5].

Багато дослідників вважають оцінну складову не тільки основною, а й визначальною для виділення того чи іншого концепту. Можливість вживання у процесі мовлення оціночних предикатів до певного елемента дійсності можна вважати показником існування в рамках певної культури концепту, в основі якого лежить цей елемент дійсності [Слышкин 2000, 7]. Отже, базою концепту може стати лише те явище реальної дійсності, яке стало об'єктом оцінки. Н.Д. Арутюнова зауважує, що для того, щоб оцінити об'єкт, людина має пропустити його через себе. Цей момент пропускання та оцінювання і є моментом первинного утворення концепту у свідомості носія культури. Оцінюється те, що потрібне (фізично чи духовно) людині. До ідеалізованої моделі світу входить і те, що вже (чи ще) є, і те, до чого прагне людина, й те, що вона сприймає, споживає, створює, і як людина діє, і, нарешті, до неї входить сама людина. Більше всього і найбільш точно оцінюються людиною ті засоби, які потрібні їй для досягнення практичних цілей [Арутюнова 1998, 181]. Саме до таких практичних цілей, прагматичних цінностей і належить трудова діяльність людини. Людиною оцінюється здатність працювати, мотивація та результат трудової діяльності. Всі ці моменти і входять до концепту «праця», який ми розглядаємо на прикладі репрезентації у в'єтнамських прислів'ях, приказках, ідіомах.

«Загальна оцінка... присуджується за сукупністю ознак: хороший чай (напій) уособлює і те, що гарячий, і те, що достатньо міцний, а іноді й те, що в міру солодкий» [Арутюнова 1988, 77]. Так само і поняття «працьовитий» чи «лінивий» може включати в себе різний набір ознак (у тому числі і національно маркованих).

Понятійна складова концепту – це основна фактуальна інформація, сукупність су-

джені про об'єкт, що є базою для утворення того чи іншого лінгвокультурного концепту. Поняття не зводиться до дефініції, а є підсумком пізнання предмета, явища [Кондаков 1975, 456]. На відміну від інших елементів концепту, понятійна складова завжди рефлектується носієм культури. Для нашого дослідження це означає зміст, ідейне наповнення паремійних одиниць, що входять до розглядуваного лінгвокультурного концепту «праця». Саме на основі понятійного компонента можна здійснити внутрішньоконцептуальну сегментацію паремій, виділити підрозділи концепту.

Образна складова культурного концепту пов'язана зі способом пізнання дійсності, що історично передує понятійному. На відміну від понятійної, вона не завжди повністю піддається рефлексії. До образного елемента концепту входять всі наївні уявлення, закріплені у мові, внутрішні форми слів, що виражають концепт, стійкі мисленнєві малюнки, прототипи.

Національна концептосфера містить наївну картину світу певної мови, що формує образну складову концептів, національну систему цінностей, яка формує оцінну складову концептів та певну суму інформації, що потрібна для успішного спілкування в рамках певної культури. Ця сума інформації, як наукової, так і побутової, як істинної, так і хибної, формує понятійну складову концептів [Слышкин 2000].

Образні та понятійні характеристики концепту моделюються у вигляді фрейму – структури даних для відображення стереотипних ситуацій [Демьянков 1996, 188]. За допомогою фреймового аналізу у цьому дослідженні зроблена спроба показати понятійну складову лінгвокультурного концепту «праця» як основу для об'єднання паремій у групи всередині концепту.

Поняття фрейму, що спочатку було пов'язане з проблемою розуміння та розпізнавання ситуації, потім було розширене і стало використовуватись при вивченні особливостей організації мовної системи в цілому. Зокрема, Ч. Філлмором була запропонована теорія фреймової семантики, яка позиціонується автором як програма досліджень, що дає спосіб охарактеризувати принципи створення нових слів та речень, доповнення нових значень слів та зібрання елементів значень у цілісність [Fillmore

1982, 111]. Досліджуючи фрейми як засоби організації досвіду і формування семантики розуміння, Ч. Філлмор вбачав у них інструменти опису та пояснення мовного матеріалу, стверджуючи, що між мовними одиницями і фреймами є зв'язок [Филлмор 1988, 83].

Фрейми – одиниці, організовані «навколо» певного концепту. Але, на противагу простому набору асоціацій, ці одиниці містять основну, типову та потенційно можливу інформацію, що асоціюється з тим чи іншим концептом. [Дейк 1989, 161]. Фрейм, на відміну від інших способів організації знань у когнітивній системі людини, не завжди прив'язаний до лексики, але при цьому також містить усю релевантну для того чи іншого слова інформацію, включаючи й екстралінгвістичні дані [Баранов 2004].

В основі теорії фреймів лежить думка про те, що в людській пам'яті зберігаються певні структури даних (фрейми), які людина може застосувати у пізнанні нової ситуації, змінюючи окремі деталі структури, можна використати її для розуміння більш широкого класу явищ чи процесів. Паремії, як відомо, є узагальненнями типових життєвих ситуацій. Вони є рекомендацією до дії, повчанням або просто констатацією певних характеристик, що часто зустрічаються в житті людини. Паремії зазвичай виражені конкретними зрозумілими образами, проте в ідеї паремії закладені узагальнені дані про типову ситуацію, загальнолюдська або національно специфічна інформація. Багато паремій за допомогою різного мовного наповнення репрезентують одні й ті самі ідеї, одні й ті самі типові ситуації. Отже, використання фреймів, які, за визначенням М. Мінського, є структурами даних для вираження стереотипних ситуацій [Минский 1978, 7], – продуктивний підхід до внутрішньоконцептуального групування паремій.

М. Мінський змалював фрейм у вигляді сітки, що складається з вузлів (слотів) та зв'язків між ними. Верхні рівні фрейму чітко визначені, тому що утворені такими поняттями, що завжди справедливі щодо певної ситуації. На нижчих рівнях є багато вершин-терміналів, або ланок, які мають бути заповнені характерними прикладами та даними [Минский 1978, 7]. У нашому дослідженні на верхньому рівні фрейму ви-

значимо його назву, а саме коротке формулювання типової ситуації, яку зображує група паремій. Далі йде розділення на слоти – елементи ситуації, що конкретизують певний аспект фрейму. На нижньому рівні фрейму, у терміналах, розмістимо конкретні приклади паремійних одиниць, що вербалізують типову ситуацію (мал. 1).

Застосування фреймового аналізу до лінгвокультурного концепту, репрезентованого паремійними одиницями, виправдане ще й тому, що дозволяє класифікувати паремії до різних фреймів, не порушуючи структури останніх. Адже згідно з думкою основоположника фреймової теорії М. Мінського «одні й ті самі терміналі можуть входити до складу кількох фреймів системи – це один із центральних моментів теорії, що дозволяє узгоджувати інформацію, яка постачається з різних джерел» [Минский 1978, 7]. Таким чином, одні й ті самі паремії ми можемо віднести до різних фреймів, враховуючи різні грані значення паремій.

Розвиваючи ідеї основоположників теорії фреймів стосовно лінгвістичних досліджень і підсумовуючи досвід розробок фреймового аналізу одиниць мови та мовлення вітчизняних та іноземних мовознавців, автор цього дослідження розглядає фрейми як унікальну структуру репрезентації когнітивного досвіду людини, що об'єднує когнітивне та мовне і дає змогу проаналізувати структуру поняттєвої складової лінгвокультурного концепту. Фрейм ми бачимо як смисловий каркас паремійного вислову, як існуючого, так і ймовірного, тому його можна використовувати при концептуальному аналізі паремій будь-якої мови. У фреймах простежується рух від ідеї (смыслу) до мовленнєвого вислову.

Смысл опредметнюється у вузлах (слотах) фрейму і зв'язується зі значеннями словесної форми.

Цікавою нам здається думка О.Ю. Ромашіної щодо застосування фреймового аналізу до перекладу фразеологізмів з російської мови на англійську: «У практиці перекладу треба зауважити, що фреймові структури можуть збігатися у сприйнятті світу, відображаючи діалектику людського мислення, логіку пізнання навколишньої дійсності. Проте це «загальнолюдське» розбивається об камінь «власне індивідуального» для кожної культури. У результаті формується інша образність, інша емоційність фразеологічної одиниці, а отже, з'являється фразеологізм зі зміненним, а іноді й з новим значенням, яке відрізняється від оригінального, що перекладається» [Ромашина 2008]. Автор зауважує, що фреймовий аналіз семантики паремійних одиниць може дозволити розкрити концептуальні характеристики в основі значень фразеологізмів та підібрати достатньо точну одиницю, що репрезентує аналогічні характеристики у мові, на яку здійснюється переклад [Ромашина 2008]. На наш погляд, опис змісту в'єтнамських паремій з урахуванням когнітивних структур, що стоять за значенням окремих прислів'їв, дозволить дати чітке тлумачення змісту паремії у в'єтнамській мові та підібрати максимально точний аналог з іншої мови, наприклад з української.

Отже, за допомогою фреймового аналізу розглянемо основні типові ситуації на позначення концепту «праця», які виражені в'єтнамськими пареміями. Для початку викремимо такі підрозділи концепту «праця», що об'єднують навколо себе групи фреймів:



Мал. 1. Схема внутрішньоконцептуального фрейму паремій.

мотивація праці (або ліні), процес праці (або ліні), типи поведінки людини відповідно до ставлення до праці (або ліні), результат праці (або ліні). Як було зазначено вище, у назві фрейму формулюватиметься типова ситуація. Проте необхідно зауважити, що тут маєтись на увазі формулювання саме ідеї типової ситуації, без урахування граматичної форми паремій, що відображають цю типову ситуацію. Таким чином, до фрейму з назвою, наприклад, «результатом праці є матеріальний добробут» будуть зараховані паремії з різними граматичними моделями («хто працює, той має матеріальний добробут», «треба працювати, щоб мати матеріальний добробут», «якщо є ознаки праці, то буде і матеріальний добробут» тощо), враховуючи й антиподні значення («хто не працює, той не має матеріального добробуту», «без праці не буде матеріального добробуту» тощо). І так само слоти конкретизують ідею типової ситуації без урахування граматичної моделі.

#### Підрозділ концепту: мотивація праці/ліні

До цього підрозділу можна ввести паремії, що своїм змістом виражають причину, чому людина працює або не працює, чому вона хоче або не хоче працювати, чому вона вимушена працювати, чому людина схильна до ледарювання, яке місце займає праця у житті людини.

**Фрейм 1.** Мотивація праці внутрішнього вирішення.

До цього фрейму входять такі слоти, що конкретизують стереотипну ситуацію, виражену пареміями: праця – це основа життєдіяльності людини, без праці неможливо уявити життя людини; людина споконвіку працювала; без праці життя людини не має сенсу; всі повинні працювати.

Термінали фрейму містять конкретні паремії, що виражають і конкретизують вищевказані типові ситуації, наприклад:

Đời người có một găng tay, ai hay ngủ ngày chỉ còn nửa găng

*У житті людині дана одна рукавиця: хто часто спить удень, у того лишилася половина рукавиці;*

Một con tằm cũng phải hái dâu, một con trâu cũng phải đứng đồng

*Шовкопряд і той повинен зібрати шовковицю, буйвіл і той має в поле вийти;*

Ăn không thì học, chẳng hay thóc phải ăm em

*Тільки їсти, а не робити – вдавшись, як не мелеш рис, то колиши дитину;*

Vắt và có lúc thanh nhàn, không dung ai để cầm tàn che cho

*Після тяжкої праці буде мить відпочинку, не працюєш – хто буде тримати тобі опахало;*

Làm khi lành để dành khi đau

*Працюй, поки здоровий, щоб запастися, якщо захворієш.*

**Фрейм 2.** Мотивація праці зовнішнього примушення.

Фрейм містить такі слоти, що конкретизують типову ситуацію: якщо не хочеш потерпати від холоду, то працюй; якщо не хочеш потерпати від голоду, то працюй.

До терміналів фрейму входять, наприклад, такі паремійні одиниці в'єтнамської мови:

Muốn ăn hét phải đào giúp

*Хочеш з'їсти дрозда – накопай черв'яків;*

Đói thì đầu gối phải bò, cái chân hay chạy, cái giò hay đi

*Голодний, то коліна мають повзати, ноги – бігати, стегна – ходити.*

**Фрейм 3.** Мотивація ледаря.

До цього фрейму входять слоти, що позиціонують мораль ледачих, пояснюють причину виникнення ліні та пояснення самих ледарів, чому вони не хочуть працювати. Часто прислів'я такого типу мають іронічний характер. Наприклад:

Nhịn đói năm co hơn ăn no vác nặng

*Голодувати і лежати краще, ніж сити їсти і тяжко працювати;*

Vốn tôi có máu đầu hàm: cơm ăn thì đỡ, việc làm thì đau

*У мене болять щелепи: як їм, то легше, як роблю, то болить;*

Chẳng ăn chẳng chơi, nửa đời cũng ra ma

*Не їсти, не гуляти – півжиття змарнувати;*

Chịu đói còn hơn chọi xương

*Краще терпіти голод, ніж висушити кістки;*

Nhịn đói năm co hơn ăn no vác nặng

*Краще голодувати і відпочивати, ніж сити їсти і важко працювати.*

#### Підрозділ концепту: процес праці/ліні

Цей підрозділ містить паремії, що описують процес праці або ліні, характеризують

трудова діяльність, оцінюють якість праці.

**Фрейм 4.** Праця – це процес, що постійно присутній у житті людини.

Фрейму належать такі слоти: праця – процес довготривалий; праця – процес нескінченний; один вид трудової діяльності іде слідом за іншим. Наприклад:

*Bè ngõ đi trước, bè đũa đi sau*

*Спочатку йде жмут водяної трави, потім йде жмут іншої водяної трави (знач.: нескінченна праця, одна справа тягне за собою іншу);*

*Chăn trâu nhân thể dất nghề*

*Тримаєш буйволів, то заодно заведи малх буйволят;*

*Làm ruộng tháng năm, coi chăm tháng mười*

*Обробляй поле у травні, гляди худобу в жовтні.*

**Фрейм 5.** Праця – це тяжкий процес.

Конкретизується типова ситуація через такі слоти: праця як тяжка фізична робота; праця – виснажливий процес; праця потребує терпіння; праця потребує багато зусиль. До цього фрейму включено й антипод – легку працю, що не потребує зусиль.

Приклади терміналів, виражені паремійними одиницями в'єтнамської мови:

*Lấy bát mồ hôi đổi bát cơm*

*Виміняти піалу поту на піалу рису;*

*Có khó mới có miếng ăn, không đưng ai để mang phần đến cho*

*Тільки через тяжку працю здобудеш шматок їжі, ні з того ні з сього хто принесе тобі частку;*

*Ăn một bát cháo chạy ba quãng đồng*

*З'їсти одну піалу рису – пробігти три ділянки поля;*

*Cây bằng mặt, gặt bằng đầu*

*Садити обличчям, жати головою;*

*Gà què ăn quậy cối xay*

*Кульгава курка їсть поруч з вітряком (робити дрібну справу на одному місці, боятись іти й самостійно заробляти);*

*Làm việc như đuổi chuột*

*Робити справу мов хвіст миші (легка справа).*

**Фрейм 6.** Працювати треба з умінням.

Слоти: у трудовій діяльності ціниться уміння, майстерність, старанність.

Приклади терміналів:

*Cần bất như chuyên*

*Майстерність краще старанності;*

*Đi cây trâu húc, đi xúc phải cộc*

*Пишов орати – віл буцнув, пишов ловити креветки – спіймав жабу;*

*Đường cửa vạy trách lưỡi cửa không ngay*  
*Криво стилав – дорікає, що лезо пилки нерівне;*

*Gái khéo vá vai, trai tài phủ vóc*

*Уміла дівчина латає плече, умілий парубок вкриває гребені на даху;*

*Một nghề cho chín hơn chín mươi nghề*

*Досконалий в одному ремеслі краще, ніж дев'яносто ремесел.*

**Фрейм 7.** До праці треба підходити з розумом.

До цього фрейму входять паремії, що оцінюють роботу як розумну або як марну справу, коли зусилля витрачені дарма. Прислів'я про недбалість або, навпаки, про працьовитих та хазяйновитих людей, що добре дбають про господарство, уміють раціонально організувати працю. Наприклад:

*Một người biết lo bằng kho người làm*

*Один, що дбає, дорівнює купі людей, що роблять;*

*Hay làm mà chẳng lo, làm chi cho lắm, làm cho nhọc mình*

*Багато працюєш, але не дбаєш, то навіщо виснажувати себе;*

*Ăn không lo, của kho cũng hết*

*Як не дбаєш, то сховище майна і те скінчиться;*

*Mùa hạ buồn bông, mùa đông buồn quạt*

*Влітку продає шуби, взимку – віяла (нерозумна справа);*

*Đã chàng xe cát biển Đông, nhọc nhằn mà chẳng nên công cán gì*

*Крабик рис пісок на березі Східного моря, втомився, але так нічого і не зробив (марна справа).*

**Фрейм 8.** Чесна та нечесна праця.

Прислів'я про чесну або нечесну працю. Чесна праця зазвичай уявляється важкою, а нечесна – легкою. Сюди також відносимо прислів'я про надію на випадок, талант замість звичайної роботи. Наприклад:

*Năng may hơn dầy giẻ*

*Чесний швець краще того, що відрізає собі шматки тканини;*

*Giàu về ruộng chứ không ai giàu về xén bờ*  
*Багатий від поля, ніхто не багатіє від урізання краю;*

*Khôn chê vỏ không bằng đồ vận*

*Краще хай таланить, ніж уміло зчищати кору (краще сподіватись на щасливий випадок, ніж тяжко працювати).*

**Фрейм 9.** Характеристика праці як закінченого процесу або такого, що робиться не до кінця.

Слоти: роботу треба робити до кінця.

Приклади терміналів:

Ăn đến nơi làm đến chốn

*Їж до кінця, роби до кінця;*

Đã chêm thì phải vác

*Нарубав – то маєш нести;*

Đã đan thì lận tròn vành mới thôi

*Як сплетеш до кінця обід, тоді тільки облішиш плести;*

Đã dẫn thì vác cả càn

*Відрубав частину – то понесеш і всю гілку;*

Đâm lao phải theo lao

*Взявся за роботу – то працюй.*

**Фрейм 10.** Неякісна трудова діяльність.

Слоти: характеристика трудової діяльності, що виконана нашвидкуруч, без необхідних зусиль, без здобуття необхідного досвіду; трудові дії, що спричиняють шкоду. Наприклад:

Chưa tập bắt chuột đã tập ia bếp

*Ще не навчився ловити мишей, а вже вчиться гадити в кухні;*

Chưa làm dâu, đã hay dâu làm mẹ chồng

*Ще не була невісткою, а вже хоче бути свекрухою;*

Chưa làm vòng đã mong ăn thịt

*Ще не зробив ошийника (щоб піямати свиню), а вже хоче їсти м'ясо;*

Chưa nặn bụt đã nặn bê

*Ще не виліпив Будду (скульптуру), а вже ліпить постамент.*

**Фрейм 11.** Відповідальність у трудовій діяльності.

Слоти: характеристика відповідальної праці, характеристика безвідповідальності у трудовій діяльності. Наприклад:

Có cũng nên, quên cũng thôi

*Є – зробимо, забув – ну й добре;*

Ăn đã vậy múa gậy làm sao

*Так наївся, як же зможеш танцювати танок із жердинами (наїстися перед виконанням танку – безвідповідальна справа);*

Bắn súng không nên phải đèn đạn

*Коли не поцілив, стріляючи з рушниці, маєш відшкодувати патрони.*

**Фрейм 12.** Значення часових меж для процесу праці.

Слоти: вчасно зроблена справа, невчасно зроблена справа, одночасне виконання кількох справ. Наприклад:

Bơ bãi không bằng phải thì

*Втомитися не те саме, що вчасно (в потрібний момент);*

Đun bếp thì đừng ấm em

*Варши їсти – то не бери на руки дитину;*

Hay lúa thì đừng ấm em

*Мелеш рис – то не колиши дитину.*

**Фрейм 13.** Спільний трудовий процес.

Слоти: різниця між роботою наодинці та гуртом, допомога в процесі праці.

Приклади терміналів фрейму:

Đông tay hơn hay làm

*Гуртом робити краще, ніж одному, навіть і працювотому;*

Ăn một mình đau tức, làm một mình cực thân

*Одному їсти неприємно, одному працювати тяжко.*

**Фрейм 14.** Можливість виконання справи.

Слоти: можливість, здатність або неможливість виконати справу; характеристика примусової праці.

Приклади терміналів:

Các tận sở năng

*Усі роблять з усіх своїх сил;*

Chi đầu mà buộc ngang trời

*Де взяти нитку, щоб обв'язати небо;*

Đũa bếp khuấy nồi bung

*Короткими паличками помішувати їжу в каструлі;*

Liệu tài bỏ chức, liệu sức bỏ gánh

*По таланту – посада, по силі – ноша;*

Mèo nhỏ bắt chuột con

*Малий кіт ловить малих мишей;*

Quang rơm gánh đá

*Коромисло із соломі несе каміння;*

Sào sậy chống bè lim

*Комішевою жердиною штовхати пліт із залізного дерева;*

Bắt bò cày chiều

*Примусити корову орати після обіду;*

Rượu ép quá không tốt, việc ép quá không làm được

*Занадто вичавлене вино несмачне, занадто примусову роботу не можна зробити.*

**Фрейм 15.** Свої/чужі справи.

Слоти: у кожного є своя справа; людина працює на чужих людей, а винагороду хоче отримувати вдома; людина робить чужі справи, а до своїх байдужа. Наприклад:

Cò vạc mỗi con một thung

*Кожному бугаю (птахи) по долині (своя справа);*

Ăn cơm nhà làm chuyện thiên hạ

*Їсть вдома, робить суспільні справи;*

Ăn của người phải làm việc cho người  
*Їси чуже – то маєш на чужих працювати;*  
 Việc mình bỏ bê, đi rê việc người  
*Закинути свої справи, тягнути чужі;*  
 Việc nhà thì nhác, việc chủ bác thì siêng  
*До домашніх справ ледачий, до чужих – старанний.*

**Фрейм 16.** Слово і діло.

Слоти: коли сказав, що зробиш, треба виконувати; слово часто розходиться з ділом; ледарі говорять, а трудівники роблять; говорити легко, робити важко. Наприклад:

Được như lời nói, làm nhà ngói mà ở  
*Якби так було, як говориш, то жив би у хатині, вкритій черепицею;*  
 Mồm miệng đỡ chân tay  
*Rot допомагає рукам-ногам;*  
 Ngôn bất quá hành  
*Slovo ne te same, що діло;*  
 Nói hay không tày làm tốt  
*Краще добре робити, ніж гарно говорити;*  
 Nói thì có mó thì không  
*Говорить, та рук не докладає;*  
 Nói thì dễ, làm thì khó  
*Легко сказати, та нелегко зробити;*  
 Nói trăm thước không bằng bước một gang  
*Сказати сто тхиок (0,4 м) не те саме, що ступити одну п'ядь.*

**Фрейм 17.** Перепони процесу праці.

Конкретизація типової ситуації: існують об'єктивні перепони праці. Наприклад:  
 Được mùa con, non mùa đồng  
*Багатий урожай дітей – поганий у полі.*

**Підрозділ концепту: типи поведінки людини відповідно до ставлення до праці/ліни**

**Фрейм 18.** Жіноча та чоловіча праця.

Слоти: характеристики власне жіночої чи власне чоловічої роботи; ознаки працюючих/ледачих чоловіка/жінки.

Đồng bác thì qua, đồng quà thì nhớ  
*Забула купити гніт, а про ласощі не забула;*  
 Đàn bà yếu chân mềm tay, làm ăn chẳng được lại hay nó mồm  
*Жінка зі слабкими ногами, м'якими руками не може працювати, ще й часто рот відкриває;*

Đàn bà không biết nuôi heo, đàn bà nhác, đàn ông không biết buộc lạt, đàn ông hư

*Жінка, що не вмів глядіти за свиньми, ледача, чоловік, що не вмів плести мотузку, – негідний чоловік;*

Đàn ông học sầy học sàng, đến khi vợ đẻ thì làm mà ăn

*Чоловік вчиться просіювати-провіювати рис, коли дружина народить, то сам зможе готувати їсти;*

Làm ruộng hỏi đàn bà, làm nhà đàn ông  
*Як робити в полі – питай жінку, будувати хату – питай чоловіка.*

**Фрейм 19.** Праця ледаря.

Слоти: ледарі працюють повільно; ледарі працюють недбало; ледарі перескакують з однієї справи на іншу або тільки роблять вигляд, що працюють; ледарі виправдовують свою лінь; ледача людина швидко втомлюється; ледар ухиляється від роботи. Наприклад:

Làm chẳng nên lại trách trời cao  
*Не може зробити – дорікає, що небо високо (виправдовуватись);*  
 Ăn cỡ đi trước, lội nước đi sau  
*Святкову страву їсть перший – у воду стрибає останній (ухилитися від роботи);*  
 Đi cuốc đau tay, đi cày mỏi gối  
*Пишов сапати – болять руки, пишов орати – втомилась коліна;*

Một ngày thả chài, bảy mươi hai ngày phơi lưới

*Один день закидає невід – сімдесят два дні сушить сітку;*

Ngày dưng chẳng chấp gai, đến ngày khi có cá mượn chài ai cho

*Нічого не робить, не плете прядиво, коли буде риба, хто позичить сітку;*  
 Sáng rửa cửa, trưa mài đục, tối giục nhau về  
*Вранці помили двері, в обід наточили стамеску, ввечері кличуть один одного йти додому.*

**Фрейм 20.** Ледар не любить працювати, але любить попоїсти.

Конкретизація фрейму у таких слотах: ледар їсть багато, а робить мало; ледачий їсть швидко, а робить повільно; ледар любить тільки їсти та розважатись. Наприклад:

Ăn như phát tầu, làm như trâu vãi  
*Їсть, мов шаблею рубає, робить, мов полова летить;*

Ăn như rồng cuốn, làm như cá cuống lội nước

*Їсть, мов дракон звивається, робить, мов водяний клоп проти течії пливе;*

Ăn như xáng xúc làm như lục bình trôi  
*Їсть, мов землерийна машина вигрібає, робить, мов ряска пливе;*

Ăn no rồi lại nằm khoèo, nghe giục trông chèo bẻ bụng đi xem

*Сито поїв, потім розвалився, почув ба-  
рабан, що кличе на виставу, – поніс живіт  
дивитись.*

**Фрейм 21.** Ледар – командир.

Конкретизація типової ситуації: хтось  
наказує іншим людям, як працювати, а сам  
нічого не робить. Наприклад:

Chi tay nắm ngón

*Показати руку з п'ятьма пальцями.*

**Фрейм 22.** Праця трудівника.

Слоти: трудяща людина не боїться праці;  
трудівник працює старанно; трудар працює  
наполегливо; ревно праця добре винагоро-  
джується.

Trâu hay không ngại cày trưa

*Хороший віл не боїться орати в обід  
(опис трудівника);*

Cày cặm tốt trâu, cày sâu tốt lúa

*Мілко орати – добре для вола, глибоко  
орати – добре для рису;*

Nhai kĩ no lâu, cày sâu tốt lúa

*Добре жуєш – довго ситий, глибоко  
ореш – гарний рис.*

**Фрейм 23.** Процес праці старших і мо-  
лодших людей.

Слоти: старі роблять легшу роботу, мо-  
лоді – важчу; старі люди звикли працювати,  
а у молодих інше на думці. Наприклад:

Cha gánh lon con gánh vại

*Батько несе малий глечик, син – великий;*

Già quen việc, trẻ quen ăn

*Старий звик робити, молодий звик їсти.*

### Підрозділ концепту: результат праці/ліні

Цей підрозділ містить паремії, зміст яких  
відображає результат трудової діяльності  
або його відсутність.

**Фрейм 24.** Праця завжди має певний ре-  
зультат.

Слоти: хто працює, той отримує резуль-  
тат / хто не працює, той не має результату;  
яка праця, такий і результат. Наприклад:

Có công đã có trời đền

*Є робота – є відплата неба;*

Tằm vương tơ nhện cũng vương tơ, mảy  
đời tơ nhện được như tơ tằm

*Шовкопряд плете павутиння і плете шовк,  
кілька поколінь павутиння стануть шовком;*

Có công mài sắt, có ngày nên kim

*Точили залізо – то прийде день, коли ви-  
точили голку;*

Làm nên một mình một cỗ, chẳng làm nên  
thì võ tay không

*Сам зробиш справу – сам будеш святку-  
вати, не зробиш – плескатимеш пустими  
долонями;*

Chẳng cày lấy đâu ra thóc, chẳng học lấy  
đâu ra chữ

*Не оравши, не візьмеш збіжжя, не вчив-  
ши, не візьмеш літери;*

Siêng nhất chặt gió, siêng xỏ dây khâu, siêng  
câu dây cá

*Старанно піднімаєш – туго набита кор-  
зина, старанно нанизуєш – повна зв'язка,  
старанно вудиш – повно риби;*

Muốn ăn cá cả phải thả câu dài

*Хочеш їсти велику рибу – закинь довгу  
вудку.*

**Фрейм 25.** Результат праці – матеріаль-  
ний добробут.

Слоти: праця приводить до заможності,  
багатства, а лінь – до злидарства; праця дає  
людині їжу, а лінь – її відсутність; результа-  
том праці є комфорт.

Приклади терміналів:

Hay làm đấp âm vào thân

*Хто багато робить – тепло вкрива-  
ється;*

Hay học thì sang, hay làm thì có

*Добре вчиться – знатний, добре ро-  
бить – багатий;*

Tay làm hàm nhai, tay quai miệng trễ

*Руки роблять – рот їсть, руки в боки –  
рот без роботи;*

Lười làm ruộng thì đói, lười uống rượu  
có của

*Лінуєшся робити в полі – голодний, ліну-  
єшся пити горілку – заможний;*

Hay làm hay làm quanh năm chẳng lo đói

*Хто багато робить, той не боїться го-  
лоду весь рік;*

Của làm ăn no, của cho ăn them

*Хто робить – ситий, хто просить – го-  
лодний;*

Có khó có nhọc mới có lộc có rang

*Як важко, втомився, то буде варіння й  
смаження;*

Cày sâu cuốc bẫm, thóc đầy lẫm, khoai  
đầy bờ

*Глибоко орати міцною мотикою – повна  
комора збіжжя, повні корзини картоплі.*

**Фрейм 26.** Результат праці – моральний  
добробут.

Слоти: працювиту людину визнають і  
поважають у суспільстві, а ледаря зневажа-  
ють, відсторонюються; працівника лю-  
блять, а ледар набридає; трудар щасливий,



а ледаря принижують; у трудящій людині чисті помисли, у лінивої – брудні. Наприклад:

Một người siêng bằng ba người nhác  
Один трудівник дорівнює трьом ледарям;

Lười người không ưa, chăm người không chán

Як ледачий, то люди не люблять, як працьовитий, то ніколи не набридне;

Gái có công chồng chẳng phụ  
Працьовитій жінці чоловік не зраджує;

Ở đời ai cũng phải làm, chăm thì sung sướng, lười cam chịu hèn

У житті всі мають працювати, старанний – то щасливий, лінивий – то змири-ся з приниженням;

Chăm làm người mới chuộng, xốc vác người mới quý

Працьовитий – люди поважають, зди-бний – люди люблять;

Những người lêu lổng chơi bời cũng là lười biếng ta thời tránh xa

Від розпущених, гуляючих людей та від ледарів тримаймося подалі;

Hay làm hay làm đầu quang mặt sạch, chẳng hay làm đầu rếch mặt dơ

Багато працює – голова світла, обличчя чисте, не працює – голова брудна, обличчя брудне (нечисті помисли);

Nhân cư vi bất thiện

Неробство породжує зло.

**Фрейм 27.** Тяжка праця не забезпечує матеріального добробуту трудівника.

Слоти: праця шкодить здоров'ю; праця викликає несправедливість, коли багатії або ледарі користуються чужою працею; соціальна нерівність; праця не забезпечує трудівника їжею, комфортом. Наприклад:

Không làm người bảo rằng uơn, làm thì xương sùng xương phơ ra

Не працюєш – люди скажуть: нікчема, працюєш – висохнуть усі кості;

Cốc mò cò xôi

Баклан працює – лелека їсть;

Chăn tằm hái dâu cũng bỏ râu áo vá, đứng đàng đứng sả cũng áo vá bỏ râu

Вирощуєш шовкопряда – носиш подертий одяг, займаєшся землеробством – також носиш подертий одяг;

Thẳng còng làm cho thẳng ngay ăn

Горбатий робить, щоб рівний їв.

**Фрейм 28.** Цінність праці.

Конкретизація типової ситуації: цінність

праці (трудового внеску) у порівнянні з матеріальними цінностями (матеріальним внеском).

Chẳng có của thì có công  
Немає майна, то є робота;  
Của một đồng, công một nén  
Майно – один донг (3 г), праця – один нен (300 г);

Một công một của bằng nhau

Робота дорівнює майну.

Таким чином, у результаті внутрішньо-концептуального моделювання лінгвокультурного концепту «праця» за допомогою фреймового аналізу ми виділили 28 фреймів, що демонструють типові ситуації. Ці ситуації і створюють поняттєву характеристику концепту «праця». Перший підрозділ концепту характеризує мотивацію праці, причини, що спонукають людину до трудової діяльності або до неробства. Другий підрозділ об'єднує фрейми, що позначають працю (або лін) як процес. У центрі цього процесу перебуває образ людини, яка виконує напружену (часто фізичну) роботу. Робота може бути тяжкою, довготривалою, виснажливою, постійною, якісною (об'єктивні характеристики процесу). Людина працює напружено, уміло, проявляючи старанність, наполегливість, витривалість (суб'єктивні характеристики процесу). Третій підрозділ концепту «праця» складається із фреймів, що об'єднують паремії з характеристиками трударя або ледаря. Трудівник описується як людина добросовісна, що не боїться навіть тяжкої праці. Ідея «ліні» передбачає не тільки небажання працювати, а й пасивність як рису характеру, а також супровідні процеси (ходити без діла, займатися марними справами, відкладати справи на потім, бути повільним). Уявлення про ледаря у в'єтнамському паремійному фонді загалом дозволяє підкреслити: ставлення до праці визначає значимість людини у соціумі, ледар не заслуговує на повагу і не має авторитету в суспільстві. Це також є непрямим доказом усвідомлення праці як безсумнівної цінності, що і показано у четвертому підрозділі розглядуваного концепту. Фрейми цього підрозділу також групують паремії, що показують результат праці (матеріальні та моральні винагороди).

Кожен із виділених нами фреймів може також бути використаний як характеристика певної ознаки, сукупність яких, як було

зазначено вище, створює загальну оцінку праці. Отже, фрейми можуть входити і до оцінної характеристики концепту.

Таким чином, на прикладі конкретного аналізу концепту «праця» ми бачимо, що за допомогою фреймового аналізу можна розкрити поняттєву характеристику лінгво-

культурного концепту, моделювати типові ситуації, виходячи зі змісту паремій, що дає більший простір для внутрішньоконцептуальної сегментації паремій, для укладання ідеографічних словників, для пошуку іншомовного аналогу, перекладу, тлумачення змісту паремійних одиниць.

## ЛІТЕРАТУРА

- Арутюнова Н.Д. **Язык и мир человека**. Москва, 1998.
- Арутюнова Н.Д. **Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт**. Москва, 1988.
- Баранов А.Н. Предисловие редактора // Лакофф Дж., Джонсон М. **Метафоры, которыми мы живем**: Пер. с англ. / Под ред. и с предисл. А.Н. Баранова. Москва, 2004.
- Дейк Т.А. **Язык. Познание. Коммуникация**. Москва, 1989.
- Демьянков В.З. Фрейм // Кубрякова Е.С., Демьянков В.З., Панкрац Ю.Г., Лузина Л.Г. **Краткий словарь когнитивных терминов**. Москва, 1996.
- Карасик В.И. Культурные доминанты в языке // **Языковая личность: культурные концепты**: Сб. науч. тр. Волгоград – Архангельск, 1996.
- Кондаков Н.И. **Логический словарь-справочник**. Второе, исправленное и дополненное, издание. Москва, 1975.
- Минский М. **Фреймы для представления знаний**. Москва, 1978.
- Ромашина О.Ю. Фреймовый анализ семантики фразеологических единиц // **ACTA LINGUISTICA**. 2008, Vol. 2 // <http://open.slavica.org/index.php/als/article/viewPDFInterstitial/138/208>.
- Слышкин Г.Г. **От текста к символу: лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе**. Москва, 2000 // <http://www.vspu.ru/~axiology/ggs.htm>.
- Филлмор Ч.Дж. Фреймы и семантика понимания // **Новое в зарубежной лингвистике**, Вып. 23. Москва, 1988.
- Bùi Phụng. **Từ điển thành ngữ - tục ngữ Việt – Anh tương giải**. TP Hồ Chí Minh, 2000.
- Chu Xuân Diên, Lương Văn Đang, Phương Tri. **Tục ngữ Việt Nam**. Hà Nội, 1975.
- Mã Giang Lân. **Tục ngữ, ca dao Việt Nam**. Hà Nội, 1998.
- Nguyễn Như Ý (chủ biên). **Từ điển giải thích thành ngữ tiếng Việt**. Hà Nội, 1998.
- Fillmore Ch.J. **Frame Semantics // Linguistics in the Morning Calm**. Seoul, 1982.
- Việt Chương. **Từ điển thành ngữ tục ngữ ca dao Việt Nam**. Quyển thượng (tái bản lần thứ ba có sửa chữa, bổ sung). Đồng Nai, 2007.
- Võ Như Cầu. **Tục ngữ, ca dao, dân ca Việt Nam (song ngữ Việt – Anh)**. Đồng Nai, 2000.
- Vũ Dung, Vũ Thuý Anh, Vũ Quang Hào. **Từ điển thành ngữ tục ngữ Việt Nam**. Hà Nội, 1993.
- Vũ Ngọc Phan. **Từ điển thành ngữ tục ngữ Việt Nam**. Hà Nội, 1983.